

Úvod

V současné době je populárním trendem studium v zahraničí. Vysoké školy po celém světě vítají zahraniční studenty a vyučující, organizují výměnné studentské programy a stáže. Podle Českého statistického úřadu v roce 2015 na vysokých školách studují celkem 42 tisíc studentů. Většina z nich pochází ze Slovenska (22 tis. – 53%), Ruska (6 tis. – 13%), Ukrajiny (2,5 tis. – 6%) a Kazachstánu (1,5 tis. – 3,5%)¹. Kvůli jazykové blízkosti rusky mluvící studenti studují programy v českém jazyce, což jim dovoluje kontaktovat s místním obyvatelstvem a integrovat se do místní komunity.

Ve své seminární práci budu se věnovat tématu získávání sociálního kapitálu a vybudování sociálních sítí zahraničními studenty studujícími na českých vysokých školách. Budu se především věnovat rusky mluvícím studentům přijíždějícím ze zemí bývalého Sovětského svazu (Rusko, Ukrajina, Kazachstán, Uzbekistán a další). Ve své práci budu se zabývat tím, jak a s kým zahraniční studenti navazují kontakty, jaké povahy tyto kontakty jsou (např. formální/neformální), jak zahraniční studenti se integrují do místní komunity a na jaké problémy studenti narážejí při navazování kontaktů s místní komunitou, dalšími zahraničními studenty.

Ve své analýze budu vycházet z paradigmatu transnacionální migrace a koncepci sociálního kapitálu. Jako metodu jsem si zvolila hloubkový rozhovor, který mi pomůže získat podrobný popis procesu adaptace v místní komunitě, respektive zážitky a spojené s nimi emoce. Na základě teoretického rámce práci pokusím o sociologickou analýzu rozhovoru se zahraniční studentkou pocházející z Uzbekistánu.

Fenomén studentské migrace.

Fenomén studentské migraci nejlepším způsobem odráží teorie transnacionální migrace. Podstatou této teorii je myšlenka o tom, že „novým trendem soudobých procesů migrace je vznik transnacionálních sociálních polí propojujících původní a nová místa pobytu přistěhovalců“. Zahraniční studenti, jako „transmigranti“, současně udržují sociální vazby v zemích svého původu a vytváří nové na novém místě pobytu. V těchto podmínkách zahraniční studenty souběžně budují a udržují dva domova. Možnost dlouhodobého pobytu a studia v různých zemích napomáhá budování transnacionálních sociálních sítí, které spojují

¹ Český statistický úřad. Studenti VŠ – Cizinci podle státního občanství v letech 2003-2015.

obě tyto komunity přes transmigranta. [Szaló 2007] Do transnacionální sociální sítě patří domácnosti, rodiny, příbuzenské skupiny a skupiny založené na přátelství do kterých transmigrnt patří.

Důležitým momentem při budování transnacionálního sociálního pole je to, že transmigranti „nezbavují původní identity“. V procesu vytváření transnacionální identity hraje role propojenost životní zkušenost transmigrantů s procesy imaginaci. Pocit sounáležitosti se vytváří postupně prostřednictvím „získání znalostí lokálních kulturních praktik“ a „vybudování rodinných vztahů a přátelských vazeb“ s představiteli místní komunity. [Chavez in Szaló 2007: 111] Podobným obrazem zahraniční studenti získávají představy o místní komunity od svých spolužáků a kamarádů ve svém každodenním životě začínají propojovat praxe převzaté ze svého původního domova s praxemi osvojenými v nové komunitě. [Basch in Szaló 2007: 116] A to funguje i v opačném směru, když jedinec do organizace původního domova vnáší elementy života osvojené v zahraničí.

Pro pochopení toho, jak zahraniční studenti získávají sociální kapitál a budují sociální sítě, je důležité brát v úvahu to, že takové lidé pravidelně a dlouhodobě udržují sociální kontakty se svým domovem. To znamená, že když přijíždí do ciziny, i když nemají stálých vazeb s novou komunitou, nejsou izolovaní od původní společnosti.

Sociální kapitál

A teď přecházím k předmětu svého studia – sociálnímu kapitálu. Koncepce sociálního kapitálu je velmi populární v sociologických teoriích. V rámci studia sociálních tříd P. Bourdieu definoval sociální kapitál jako „množinu aktuálních nebo potenciálních zdrojů, která vychází z vlastnictví trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů a známostí, jinými slovy z členství ve skupině, které vybavuje každého člena kolektivně vlastněným kapitálem, tedy různými oprávněními“ [Bourdieu in Šafr, Sedačková 2006: 15] Pro něho bylo důležité, že jedinec sociální kapitál může použít jako prostředek pro dosažení vlastních cílů. Sociální kapitál spolu s dalšími druhy kapitálu (kulturní a ekonomický) účastní v reprodukci postavení v sociální struktuře. [Šafr, Sedačková 2006]

Jiný pohled na sociální kapitál měl J. Coleman. Pojmem sociální kapitál myslí „jak aspekt sociální struktury, tak výbavu aktérů v této struktuře sloužící jako spojující článek mezi mikro a makro strukturou“. Sociální kapitál je sociálním statkem, avšak se vytváří pro následující dosažení zisku. Základem pro vybudování sociálního kapitálu je společenská smlouva, existence společenských norem a směna. [Coleman in Šafr, Sedačková 2006: 18].

Odlišným způsobem sociální kapitál definuje R. Putnam: „Sociální kapitál odkazuje k vlastnostem sociální organizace, jako je důvěra, normy a sítě, které usnadňují koordinované jednání, a tak přispívají k výkonnosti společnosti.“ [Putnam in Šafr, Sedačková 2006: 19]. Putnam klade důraz na občanské angažování jedince a měří sociální kapitál prostřednictvím individuálních indikátorů (například intenzita a síla kontaktů, členství v spolcích, spokojenost s mezilidskými vztahy, pocit bezpečí, atd.) [Šafr, Sedačková 2006: 19]

Pro účely svého výzkumu budu používat pojetí sociálního kapitálu A. Portesa. Portes shrnul populární pohledy na sociální kapitál a definoval ho jako schopnost aktérů zajistit výhodu na základě členství v sociálních sítích nebo jiných strukturách. Tyto sítě se skládají z přátel, známých, kolegů, sousedu, členů rodiny nebo jiných kontaktů, které lidé mohou mít mezi sebou navzájem. [Portes 1998] Jednoduše řečeno, sociální kapitál zahrnují veškeré sociální kontakty, které jedinec může mobilizovat podle vlastní potřeby. V situaci zahraničních studentů je to především kontakty na vysoké škole, případně v práci, v různých zájmových spolcích, do kterých patří. Důležité ve výzkumu sociálního kapitálu taky je povaha těchto kontaktů (formální či neformální) a míra blízkosti vytvořených vztahů.

Získání sociálního kapitálu zahraničními studenty v České republice

(Informace o jazykových školách, kterou možná budu používat)

Stěhování do České republiky pro zahraniční studenty ve většině případů se začíná studiem češtiny na jazykových kurzech. Takové kurzy trvají jeden akademický rok a navíc předpokládají přípravu na přijímací zkoušky. Takových jazykových škol je spousta, ale nejvýznamnější a nejpopulárnější je UJOP UK (jazyková škola při Karlově univerzitě) a PEC (Pražské vzdělávací středisko). Tyto školy mají pobočky po celé České republice, a konkrétně v Praze, Brně Poděbradech, Liberci, Mariánských Lázních.

Během prvního roku pobytu v České republice studenti musejí ovládnout český jazyk a udělat zkoušku na úrovni B2, udělat nostrifikace dokumentů o dosaženém vzdělání a udělat přijímací zkoušky. Výuka probíhá ve skupinách maximálně 20 lidí. Učí se gramatiky, konverzace a dějiny Česka. Učitelé nemluví rusky, což by mělo zrychlovat osvojování jazyku. Studenti bydlí na kolejích se svými spolužáky. Většinou jazykové školy tyto koleje vlastní a proto nikdo mimo školy tam nebydlí. Důležitou součástí života studentů jsou externí kurzy připravující na přijímací zkoušky a různé možnosti doučování předmětů, které studenti hledají sami. Kromě toho někteří studenti se snaží trávit volný čas někdy ve městě. Buď procházejí městem, nebo chodí do tělocvičny, kina, klubů, barů atd. Tím pádem, sociální kapitál studenti

získávají ve škole, na kolejích, na dalších přípravných kurzech a v místech, kde tráví volný čas.

Použitá literatura:

Český statistický úřad. 2017. *Studenti VŠ – Cizinci podle státního občanství v letech 2003-2015*. [Online] [cit. 9.5.2017] Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/cizinci/data-vzdelavani-cizincu#cr>.

Szaló, C. 2007. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. Brno: CDK.

Šafr, Jiří, Markéta Sedláčková. 2006. *Sociální kapitál. Koncepty, teorie a metody měření*. Sociologické studie / Sociological Studies 06:7. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 93 s. ISBN 80-7330-095-8.

Portes A. 1998. Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual Review of Sociology* 24: 1–24.